

ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਚਉਪਾ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਮੂਲ ਪਾਠ) (ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ)

(ਪੈਰ-ਟਿਪਲੀਆਂ : - ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਲ ਸਿੰਘ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ')

ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਅਥਿਨਾਸੀ ਜੀ^੧ ਕਾ ਬਚਨ ਹੈ, ਜੋ ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਮੇਰਾ ਖ਼ਾਲਸਾ^੨ ਹੈ, ਸਰਬਤਿ ਨੂੰ ਰਹਿਤ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਮਾਵਲੀ ਪਰਵਾਨ ਹੈ। ਇਹ ਜੋ ਮੁਕਤੇ ਸਿਖ ਗੁਰਮੁਖ ਬਰੋ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਅਥਿਨਾਸੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰਿ ਹੋਸਨਿ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਬਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਏਕ ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਕਾ ਚਿੰਠਾ^੩ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜੋ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਕਾ ਹੋਵੈ, ਸੇ ਗੁਰੂ ਕੀ ਰਹਤ ਪਰ ਚਲੇ। ਰਹਿਤ ਸਿਖ ਕੀ ਇਹੁ ਹੈ: -

ਬ੍ਰਹਮੇ^੪ ਅਤੇ ਮੁਹੰਮਦ^੫ ਕੀ ਕਾਣ ਨ ਕਰੈ, ਆਪਣੇ ਗੁਰਾਂ ਕੇ ਬਚਨ ਮੰਨੇ। ਅੱਗੇ ਜੋ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਸੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰਾਂ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਸਾਖ^੬ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਹੈ ਗ੍ਰੰਥ^੭ ਬੀਚ, “*ਬਲਿਹਾਰੀ ਗੁਰ ਆਪਣੇ ਦਿਉਹਾੜੀ ਸਦ ਵਾਰ ॥ ਜਿਨਿ ਮਾਲਸ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਕੀਏ ਕਰਤ ਨ ਲਾਗੀ ਵਾਰ ॥*”^੮

^੧ ਭਾਵ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ।

^੨ ਅਰਥੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਲਫਜ਼ ‘ਖ਼ਾਲਿਸਹ’ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ‘ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਾ ਹੋ ਕੇ, ਸਿੱਧਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਹੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹੋਵੇ’। ਸਿੱਖ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ‘ਮਸੰਦ ਪ੍ਰਥਾ’ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਸੀ, ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਲਈ ਮਸੰਦ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਸੰਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਸੰਗਤ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਹ ਮਸੰਦ ਹੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਦਸਵੰਧ ਆਦਿ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ‘ਮਸੰਦ’ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਆਮ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਵਿਚੋਲੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਮਸੰਦ ਪ੍ਰਥਾ ਵਿੱਚ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਕੋਈ ਵਿਚੋਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਸੰਗਤ ਸਿੱਧਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਧੀਨ ਸੀ। ਇਹ ਸੰਗਤ ‘ਗੁਰੂ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ’ ਕਹੀ ਗਈ। ਭਾਵ, ਗੁਰੂ-ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਸੰਗਤ-ਪਰਜਾ ਦਰਮਿਆਨ ਕੋਈ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ।

^੩ ਖਰੜਾ।

^੪ ਭਾਰਤੀ ਪੌਰਾਣਿਕ ਕਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਣਿਤ ਇੱਕ ਦੇਵਤਾ। ਪੌਰਾਣਿਕ ਕਥਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਹੀ ਇਸ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇਵਤਾ ਦਾ ਅਨੇਕ ਵਾਰ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ, “*ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹੈ ਵਾਦ ਵਖਾਣੈ ॥ ਅੰਤਰਿ ਤਾਮਸੁ ਆਪੁ ਨ ਪਛਾਣੈ ॥*” (ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੩, ਪੰਨਾ ੨੩੧, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ)।

^੫ ਇਸਲਾਮ ਮਜ਼ਹਬ ਦਾ ਬਾਨੀ ਇੱਕ ਪੈਗੰਬਰ।

^੬ ਸ਼ਾਕਸ਼ਯ, ਗਵਾਹੀ।

^੭ ਭਾਵ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ।

^੮ ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੧, ਵਾਰ ਆਸਾ, ਪੰਨਾ ੪੬੨, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ।

ਤਾਂ ਤੇ ਲੋਕ^੯ ਅਰੁ ਪਰਲੋਕ^{੧੦} ਬੀਚ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਹੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਸੇ, ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਰਹਿਤ ਰਖਣੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੈ। ਜੇ ਸਿਖ ਸੰਗਤਿ ਹਜ਼ੂਰੀ^{੧੧} ਦੀਦਾਰ^{੧੨} ਵਾਸਤੇ ਆਵਨ^{੧੩} ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਖਾਂ ਮੁਕਤਿਆਂ ਪਾਸ ਦੀਦਾਰ ਜਾਵਨ^{੧੪}, ਤਾਂ ਸਿਖ ਮੁਕਤੇ, ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖੀ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ^{੧੫}। ਜੇ ਸਿਖ ਵਾਸੀਆਂ ਵਾਲੇ ਆਵਨ ਇਹੁ ਰਹਿਤ ਮੰਨਕੇ ਚਲੇ ਜਾਵਨ। ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਸਿਖ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਕਲਪ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਬਹੁਤ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਟੁਰੀ। ਜੇ ਮੁਕਤੇ ਸਿੰਘ ਏਹੁ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ। ਜੇ ਸਿਖ ਨਾਲਿ ਨਾਤਾ^{੧੬} ਕਰੈ। ਨਾ ਦੇਖੈ ਖੜੀ, ਨਾ ਦੇਖੈ ਸੂਦ ਕਿ ਵੈਸ਼ ਹੈ^{੧੭}। ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਕਾ ਦੇਖੈ, ਜਾਤਿ ਬਰਨੁ^{੧੮} ਨ ਦੇਖੈ। ਅਤੇ ਜੰਢੂ^{੧੯} ਟਿਕਾ^{੨੦} ਧੋਤੀ^{੨੧} ਕ੍ਰਿਆ-ਕਰਮ ਕੋਈ ਨ ਕਰੈ। ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹੇ, ਕਾਰਜ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨਾ ਸੱਦੇ, ਅਨੰਦ ਪੜ੍ਹ ਲਏ^{੨੨}। ਤੁਰਕ ਦੀ ਸੰਗਤ ਭੇਟਾ ਨਾ ਕਰੈ। ਏਹੁ ਚਰਚਾ ਬਹੁਤ ਹੋਈ। ਮੁਸੱਦੀਆਂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾਂ ਆਖਿਆ, ਜੇ ਮੁਕਤੇ ਸਿਖ ਏਹੁ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ। ਬਚਨ ਗੁਰੂ ਕੇ ਨਾਲਿ ਆਖਦੇ ਹੈਨਿ। ਤਾਂ ਮੁਸੱਦੀ ਸਿਖ ਜੇ ਭਲੇ ਹੈਸਨ, ਸੇ ਮੁਕਤਿਆਂ ਸਿੰਘਾਂ ਪਾਸ ਆਏ, ਅਰੁ ਕਹਿਆ, 'ਤੁਮ ਕਿਸ ਬਾਤ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਤੇ ਹੋ?' ਤਾਂ ਮੁਕਤਿਆਂ ਸਿਖਾਂ ਆਖਿਆ, 'ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਗਤੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਸਹੁੰ। ਪੰਥ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲੋਂ ਜੁਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਰਹਿਤ ਭੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਜੁਦਾ ਹੈ।' ਮੁਸੱਦੀਆਂ ਸਿਖਾਂ ਆਖਿਆ, 'ਤੁਸੀਂ ਹੱਛੀ ਆਖਦੇ ਹੋ।

^੯ ਇਹ ਜੀਵਨ/ਸੰਸਾਰ।

^{੧੦} ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਾ ਜੀਵਨ/ਸੰਸਾਰ।

^{੧੧} ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਵਿੱਚ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ।

^{੧੨} ਦਰਸ਼ਨ, ਦੇਖਣਾ।

^{੧੩} ਆਉਂਦੇ ਸਨ।

^{੧੪} (ਜਦੋਂ) ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

^{੧੫} ਕਰਦੇ ਸਨ।

^{੧੬} ਰਿਸ਼ਤਾ. ਵਿਆਹ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਜੋੜਨਾ।

^{੧੭} ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਵਰਣ-ਵਿਵਸਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਚਾਰ ਵਰਣ ਹਨ: - ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖਤਰੀ, ਵੈਸ਼ ਅਤੇ ਸੂਦਰ। ਵਰਣ-ਵਿਵਸਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਵਰਣ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਸੰਬੰਧ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਵਰਣ/ਜਾਤ ਆਦਿ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ।

^{੧੮} ਵਰਣ।

^{੧੯} ਭਾਰਤੀ ਸਨਾਤਨ ਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ, ਖਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਵੈਸ਼ਾਂ ਦੀ ਗੁਰ-ਦੀਖਿਆ ਪੱਧਤੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੂਤ ਦਾ ਬਣਿਆ ਜੰਢੂ ਗਲ਼ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜੰਢੂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

^{੨੦} ਤਿਲਕ। ਮੱਥੇ ਅਤੇ ਜਿਸਮ ਦੇ ਹੋਰਨਾਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਤੇ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਇੱਕ ਚਿੰਨ੍ਹ। ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਗੱਦੀ-ਨਸ਼ੀਨ ਹੋਣ ਵੇਲੇ ਤਿਲਕ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਰਸਮ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਕਈ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਰਾਜ-ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਣ ਲੱਗਿਆਂ ਤਿਲਕ ਲਗਵਾਇਆ। ਸਿੱਖ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਉੱਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਣ ਵੇਲੇ ਤਿਲਕ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਗੁਰਿਆਈ ਤਿਲਕ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

^{੨੧} ਇੱਕ ਭਾਰਤੀ ਪਹਿਰਾਵਾ। ਇਹ ਇੱਕ ਅਣ-ਸੀਤਾ ਕਪੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਮਰ ਤੋਂ ਹੇਠਲੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਢੱਕਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਧੋਤੀ ਨਹੀਂ ਬੰਨ੍ਹਦਾ, ਬਲਕਿ ਕੱਛਹਿਰਾ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

^{੨੨} ਭਾਵ, ਵੈਦਿਕ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਆਹ ਦੀ ਰਸਮ ਨਾ ਕਰੇ, ਬਲਕਿ 'ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ' ਦੀ ਰੀਤੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੇ।

ਪਰ ਗੁਰਾਂ ਕੇ ਬਚਨਾਂ ਨਾਲ ਆਖਹੁ, ਤਾਂ ਸਭ ਮੰਨਣਗੇ । ਬਿਨਾਂ ਖਾਵੰਦ^{੨੩} ਬਚਨ ਸਿਖ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ । ਤੁਸੀਂ ਹਜ਼ੂਰਿ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ, ਜੋ ਸਿਖ ਸਰਬ ਮੰਨ ਲੈਸਨਿ।' ਤਾਂ ਸਿਖਾਂ ਮੁਕਤਿਆਂ ਇਕ ਕਾਗਦ^{੨੪} ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਰਹਿਤ ਦਾ । ਮੁਸੱਦੀਆਂ ਕਹਿਆਂ, 'ਹਜ਼ੂਰਿ ਰੋਬਰੋ^{੨੫} ਖਾਵੰਦ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਂਦਿ ਸੁਣਾਵਾਂਗੇ । ਅਗੈ ਜੇ ਹੁਕਮੁ ਕਰਹਿੰਗੇ, ਸੇ ਪਰਵਾਨ ।' ਤਾਂ ਮੁਕਤਿਆਂ ਆਖਿਆ, 'ਸਮਾਂ ਦੇਖ ਕੈ ਸੁਣਾਵਣਾ ।' ਮੁਸੱਦੀਆਂ ਕਹਿਆ, 'ਸਮਾਂ ਦੇਖ ਕੈ ਸੁਣਾਵਾਂਗੇ । ਪਰ ਖਾਵੰਦ ਸਭਨਾਂ ਘਟਾਂ^{੨੬} ਕਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਜੇ ਖਾਵੰਦ ਉਪਰਿ ਦਸਖਤ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਪਰਵਾਣ ਹੋਸੀ ।'

ਸੇ ਮੁਸੱਦੀ ਸਿਖ ਲੈ ਆਏ । ਸਮਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਾਗਦ ਪੜ੍ਹਿ ਸੁਣਾਇਆ ਤਾਂ ਬਚਨ ਹੋਇਆ, “ਅਸਾਂ ਪੰਥ ਧਰਮ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਭਰਿਸ਼ਟ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ” । ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਕਾ ਬਚਨ ਹੈ, “ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਭ ਇਕ ਵਰਨ ਹੋਈ ਧਰਮ ਕੀ ਗਤਿ ਰਹੀ ॥”^{੨੭}

ਬਚਨ ਹੋਇਆ, “ਚਾਰੇ ਬਰਨ ਏਕੇ ਭਾਈ । ਗੁਰੂ ਕਾ ਨਾਤਾ ਚਹੁੰ ਬਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਇਕੇ ਜੇਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਵਿਕਲਪ ਨਾਹੀ ਕੋਇ” ।

ਬਚਨ ਹੋਇਆ, “ਮੁਕਤੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਨ, ਇਹ ਕਰਨ ਸੇ ਪਰਵਾਨ” ।

ਬਚਨ ਹੋਇਆ ਮੁਕਤਿਆਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ, ਰਹਿਤ ਦਾ, “ਭਾਈ, ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਾਖ ਨਾਲ ਰਹਿਤ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਬਣਾਵੋ” । ਤਾਂ ਮੁਕਤਿਆਂ ਕਹਿਆ, “ਜੀ, ਜੰਤ ਹਾਂ ਅਸੀਂ, ਤੂੰ ਹੈ ਖਾਵੰਦ, ਤੇਰੇ ਰਿਦੇ ਕੀ ਕਿਆ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ?”

ਬਚਨ ਹੋਇਆ 'ਤੁਸਾਡੀਆਂ ਰਸਨਾ ਉਪਰਿ ਹਉਂ^{੨੮} ਹਾਂ । ਬੁੱਧਿ ਨਾਲ ਅਤੇ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਕੀ ਸਾਖ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੇ ।'

ਤਾਂ ਮੁਕਤਿਆਂ ਭੈਮਾਨ ਹੋਇਕੈ ਸਿਖੀ ਦੀਆਂ ਰਹਿਤਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਦੀ ਸਾਖ ਨਾਲ ਲਿਖੀਆਂ । ਸੱਤਵੇਂ ਦਿਨ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰਿ ਲੈ ਆਏ । ਬਚਨ ਹੋਇਆ, “ਪੜ੍ਹਿ ਸੁਣਾਓ” । ਤਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਪੜ੍ਹਿ ਸੁਣਾਇਆ ।

^{੨੩} ਪਤੀ, ਮਾਲਕ, ਇੱਥੇ ਭਾਵ ਹੈ, 'ਗੁਰੂ', ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ।

^{੨੪} ਕਾਗਜ਼ ।

^{੨੫} ਰੂ-ਬ-ਰੂ. ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ।

^{੨੬} ਦਿਲਾਂ ।

^{੨੭} ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੬੬੩, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ।

^{੨੮} ਮੈਂ ।

ਤਾਂ ਬਚਨ ਹੋਇਆ, “ਹੱਛਾ ਲਿਖਿਆ ਜੇ” । ਕੁਛੁ ਥੋੜਾ ਹੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਸੁਣਕੇ ਸਹੀ ਪਾਇ ਦਿਤੀ^{੨੯} । ਤਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ । ਸੰਮਤੁ ਸਤਾਰਾਂ ਸੌ ਸਤਵੰਜਾ, ਜੇਠ ਦਿਨ ਸੱਤਵੀਂ । ਬਚਨ ਹੋਇਆ ਜੇ ਕੇ ਨਕਲ ਉਤਾਰੇਗਾ, ਸੇ ਸਹੀ ਪਵਾਇ ਲੈਣੀ । ਏਹੁ ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਹਜ਼ੂਰੀ ਹੈ ਜੇ ਕੋਇ ਸਿਖ ਹੋਵੇਗਾ, ਸੇ ਹੋਰੁ ਮਨੋਂ ਉਕਤਿ ਨਾਲ ਨਾ ਰਲਾਵੇਗਾ । ਮ੍ਰਿਜਾਦਾ^{੩੦} ਨਾਲਿ ਤੁਰੇਗਾ, ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਸਿਖਾਂ ਬਿਚਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਅੜੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ।

(ਚਲਦਾ)

^{੨੯} ਦਸਤਖਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ।

^{੩੦} ਮਰਯਾਦਾ/ਮਰਿਆਦਾ ।